

"Sotavangit Kokkolassa -Leo Berkovitsin kuvia" – näyttelyn avajaiset Vologdan näyttelyhallissa (ul. Majakovskaja 1) 8.9.2005

"Sotavangit Kokkolassa -Leo Berkovitsin kuvia" -näyttely liitettiin osaksi Vologdan näyttelyhallissa esillä olevaa pysyvää näyttelyä **"Sotavankeuden tragedia"**.

**Leo Berkovits "Sotavangit Kokkolassa -Leo Berkovitsin kuvia":
Sotasairaala 28 Kokkolassa 1941-1944 1 (4)**

Päämajan lääkintöosaston käskystä perustettiin 22. kesäkuuta 1941 Kokkolaan sotasairaala sotavankeja varten. Päivä on sama, jolloin Saksan ja liittolaisten hyökkäys Neuvostoliittoon alkoi. Virallisestihan Suomi ryhtyi jatkosotaan vasta 25. kesäkuuta, mutta tosiasiallisesti mainittua päivää voidaan pitää sotatoimien aloituspäivänä. Talvisodan 1939-1940 kokemukset Kokkolassa käytettiin hyväksi, olihan silloin samanniminen sairaala sijainnut kaupungissa. Sama organisaatio pystytettiin 1941.

Kokkolaan oli melko helppo perustaa kyseinen sairaala, koska kaupunki on kaksikielinen ja siten kouluja kaksikertainen määrä, suomen- ja ruotsinkielisiä. Sairaalan tarpeisiin määrättiin 5 koulurakennusta ja 2 työväentaloa. Lisäksi esikuntatilat, keskusvarasto, pesula, apteekki ja muita tiloja, jotka ovat tarpeen sairaalalle, johon tulee lähes tuhat potilaspaikkaa. On mainittava vielä asuintilat noin 400-päiselle henkilökunnalle, 60-80 miehen vartiostolle jne. Kaikki kuitenkin järjestyi, olihan talouspäällikkönä kapteeni Evald Vainio, joka myöhemmin kauppaneuvoksena ja liikemiehenä tuli tunnetuksi Kokkolassa hyvin aikaansaavana, hyvin monessa mukana olevana henkilönä.

Olin 1928 syntyneenä lopettanut koulun juuri 1941 keväällä ja mennyt Perhojen puutavaran uittotyömaalle töihin. Vaikka olin vasta 13 vuotias, kelpasin hyvin, koska sodan uhka oli jo havaittavissa ja miehiä alettiin kutsua palvelukseen. Ajateltiin kyseessä olevan vain lyhyt sota, joka syksyllä olisi jo ohi. Työ oli kuitenkin raskasta 12-tuntisine työvuoroineen, jotka jatkuivat keskeytyttä yötä päivää. Työmaalle oli matkaa 6 km ja se oli kuljettava 2 kertaa vuorokaudessa.

Heinäkuussa alkoi vankipotilaita saapua Kokkolaan, ja niinpä huhu kertoi siellä tarvittavan lähettipoikia joka osastolle, esikuntaan jne. Ilmoittauduin sinne ja pääsin osasto 4:n lähetiksi.

Osasto oli Mäntykankaan koulu (ns. kivikoulu), joka oli minulle entuudestaan tuttu. Osasto oli tarkoitettu vaikeimmille kirurgisille potilaille ja se oli suurin kaikista osastoista, lähes 400: potilaspaikkaa. Osasto oli myös ainoa, jossa oli leikkaussali ja useita lääkäreitä. Leikkaussali oli kyllä vaatimaton. Se oli voimistelusaliiin kuuluva suihkuhuone, jonne oli Kalajoen sairaalasta lainattu leikkauspöytä ja laudoista tehty toinen vaatimaton pöytä. Leikkaussalissa työskentelivät lääkärit apulaisineen.

Osasto 4:n ykköshenkilö oli ilman muuta Nikolai Tshernych, syntynyt 1893 Venäjällä. Hän oli maan tapaan pantu sotalääketieteen Akatemiaan jo nuorena ja hänen sanotaan valmistuneen lääkäriksi jo 17 vuotiaana Pietarissa! Vuosi lienee silloin ollut 1910-1911. Vallankumouksen pyörteissä Nikolai oli jo aviossa ja ensimmäinen poika syntyi samoihin aikoihin. Nuori perhe päätti muuttaa Suomeen, jossa toinen poika syntyi (elää tätä kirjoitettaessa Helsingissä). Muita lääkäreitä oli 2 - 4 Neuvostoliiton armeijan sotilaslääkäreitä, jotka olivat joutuneet suomalaisten vangiksi. Lisäksi oli 2 lääketieteen opiskelijaa, jotka näin saivat oppia kokeneemmilta kollegoilta.

Leikkausoperaatioiden jälkeen potilaat passitettiin osastoille, joita oli koulun luokissa ja myös juhlasali ja voimistelusalit olivat potilastiloina. Hoitoa jatkoivat sitten sairaanhoitajat ja lääkintälöytöt, Myöskin ajan kuluessa muutamat vankipotilaat alkoivat avustaa hoitotehtävissä. Osastolla 4 oli myös ylihoitaja ja kanslisti sekä 2 kuulustelijaa, jotka olivat sotilasvirkamiehiä. Käsittääkseni he olivat Venäjän emigrantteja (Ivanoff ja Michailov).

Osastollamme sijaitsi myös henkilökunnan ruokala, jossa parin emännän johdolla työskenteli keittiölöytöt. Muistan, että henkilökunnan ruoka oli tukevaa ja esimerkiksi leipää sai ottaa rajoituksetta. Usein otinkin leipävalle jääneet leipäpalat taskuuni ja annoin jollekin vangille. Koska meillä läheteillä ei ollut mitään vakituista paikkaa, jossa odottelimme tehtäviämme, olinkin usein keittiön liepeillä. Keittiöllä oli koko talon paras ilmapiiri. Erikoisesti jäi mieleeni löytö Helena, joka oli mielestäni aina hyväntuulinen ja iloinen. Apupojiksi sinne olivat päässeet: "Papin poika", "pikkupoika" ja karjalainen "Juho". Jäi sellainen mielikuva, että he jalkavammaisina olivat hyvin tyytyväisiä saadessaan olla päivät siellä (oletan että he saivat joka päivä syödä tarpeekseen).

Kun vankeja alkoi tervehtyä, saivat kokkolalaiset yksityistaloudet korvausta vastaa vuokrata vankeja kotiinsa esimerkiksi puita pienimään. Myöskin teollisuuslaitokset ottivat mielellään vankeja työhön, koska miehiä oli niin paljon sotatoimissa. Kokkolan Kaupunki käytti myöskin vankeja katutöissä. Vangit lähtivät mielellään sairaala - oloista ainakin yksityiskoteihin, joissa useimmiten saivat parempaa ruokaa kuin osastollaan. Heitä kuljettelivat milloin vartijat, milloin lähetit tai muut apujoukot - tavallisesti ilman asetta. Ruoka vangeille valmistettiin tuomari Kailan pesutuvassa Rantakadun varrella. Keittäjinä oli oma vankiryhmä, jotka keittivät koko sairaalan potilasmäärälle liemiruokaa (jota vangit nimittivät "litkuksi") Sikäli kuin omia havaintoja tein ruuasta, niin vesipitoisuus oli melko suuri. Leipä leivottiin eri leipomoissa ja sitä vangit saivat määräännöksen päivittäin.

Leipä olinkin se vaihdannan väline, jota käytettiin mikäli vangit olivat saaneet tehdyksi joitain esineitä puusta, metallista jne. joita siviilit mielellään "ostivat" vangeilta. Ehkä monellakin oli halu auttaa niukalla ravinnolla eläviä ja sitä paitsi onhan jollakin puurasialla tai alumiinisormuksella sama muistoarvo kuin rintamalla tehdyillä puhdetöillä. Kanssakäynti vankien ja siviilien välillä oli kielletty mutta tilaisuuksia järjestyi siellä täällä ja vartijoissakin oli monenlaisia. Joku ei ollut näkevinään kun siviilit ja vangit tekivät "kauppaa" piikkilanka-aidan läpi. Vartijat olivat vanhemmista ikäluokista tai sitten sellaisia jotka eri syistä sopivat paremmin koti- kuin sotarintamalle.

Kokkolassa henkilökunta kohteli vankeja mielestäni asiallisesti, enkä nähnyt tai kuullut mistään pahoinpitelyistä. Vasta paljon myöhemmin kuulin, että osasto 2:lla oli eräs vanki tuomittu rikoksesta saamaan tietty määrä raipaniskuja. Vanki oli mennyt salaa henkilökunnan keittiöön ja "varastanut" perunankuoria. Hän myöskin sai rangaistuksensa. Raipparangaistukset olivat määräännösten mukaan annettava julkisesti.

Jalkeille kykenevät vangit olivat mielellään ulkona, ilmojen mukaan. Vangit, jotka olivat suomensukuaisia ja puhuivat joko suomea tai karjalan murteita, pystyivät keskustelemaan lähettienkin kanssa. Aiheita vain oli vähän. Muistan että sodasta ja tulevaisuudesta emme puhuneet. Jotain aina juteltavaa löytyi. Muistan vuoden 1941 puolella kun uhtualainen Vasili Karhu tuli käytävällä vastaan ja sanoi: meillähän kävi täällä tänään tarkastaja. Minä siihen että mitäs sitten? No, meillä oli ruuaksi oikein hyvää kaurapuuroa. Eli ruoka oli ilmeisesti parempaa tarkastajan vuoksi (kyseessä oli ilmeisesti päämajan sotavankitarkastaja). WSOY:n Jatkosodan Historiassa mainitaan, että tärkein syy joukkokuolemiin oli niukka ravinto. Arvioni mukaan varsinaisia

joukkokuolemia Kokkolan sotasairaalassa ei juurikaan ollut. 649:stä Kokkolaan 1941-1944 haudatuista vuonna 1942 merkittiin kuolleeksi 420 sotavankia. On kuitenkin huomioitava että alussa olivat kovimmat taistelut, jolloin Kokkolaan tuotiin paljon vangiksi jääneitä, haavoittuneita, paleltuneita ja muita hoitoa tarvitsevia. Eihän niukka ravinto tietenkään edistänyt toipumista. Toiseksi pahin vuosi oli 1941 jolloin merkittiin kuolleiksi n. 150 vankia. Vuodet 1943-1944 vaativat noin runsaan 70 vangin hengen yhteensä. Lisäks on huomioitava, että pitkät kuljetusmatkat karjavaunuissa uuvuttivat monet, jotka kaikki on kuitenkin merkitty Kokkolassa kuolleiksi. Sikäli kuin työkuuntoiseksi todettuja vankeja oli, heidät lähetettiin muualle Suomeen leireille.

Syksyn tullessa jouduin jättämään sotasairaalan, saatuani Postista työpaikan. Olin jo 14 vuotias, joten ilmeisesti olin sopiva postiljooniksi.

Kirjat kertovat, että Marsalkka Mannerheim otti syyskuussa 1943 sotasairaalat ja -leirit Päämajan valvontaan ja että tuolloin myöskin olot olisivat vangeilla parantuneet.

Vuoden 1944 jälkeen en ole nähnyt ketään Kokkolassa ollutta sotavankia. Viimeinen sotavanki, jonka näin oli Gruusialainen Valentin. Hän oli myöskin tullut sairaalan hevosta ajaen rouva Sireniä vastaan ja huutanut: hei, hei rouva Siren, nyt sota loppu ja rouvan mies pääsee kotiin ja minä pääsen mamman luo! Rouva Siren elää vielä Kokkolassa käytännössä sokeana, mutta elääkö Valentin ja pääsikä hän mamman luo? Kunpa tietäisi!

Leo Berkovits
puh. 06-822 6604
Käenkuja 21 C 9
67800 Kokkola